

Мило Бошковић
ЉУДИ С КОЦА И КОНОПЦА

Уредник
Зоран Колунџија

Мило Бошковић

ЉУДИ С КОЦА И
КОНОПЦА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ЧОВЕК И ВРЕМЕ

Са сваким поштено, ни с ким искрено

Овим речима из наслова обратио ми се човек који ме је примио на рад у Удбу давне 65. године. Искрено, тада ту поруку нисам разумео, јер ми није била логична. Сад, кад је доста касно, схватам да је она дубоко животна и филозофска. Да сам га послушао, данас бих имао друго искуство, и ни на памет ми не би пало да се на овај начин себи обраћам и читаоцу исповедам. Као и сваком, требало је да прођу деценије да потпуније спознам колико су се људи променили, колико сам се и сâм променио, колико смо променили време. Све у свему, све се битно променило и у свим областима мање-више на боље, само се човек ретроградно изменио и то веома значајно у једној најважнијој особини карактера, а то је људскост и све оно што пристаје уз тај појам.

Повери(оци) и дужници

Текст „Повери(оци) и дужници” из 92. године ми је не-надано дошао до руку после тридесет година, те ме подстакао да почнем колико озбиљно разговор и са вама толико неозбиљан и са собом.

Разговор с другима је нормална комуникација, али разговор са самим собом је нешто друго. Шта то значи и како је изводљиво? Можда је човек клинички случај, па му је (не)довољан савет да не прича *са бугалом*. Могуће је и да су око њега све медиокритети, па нема с ким паметнијим. А можда је то и ово што и сâм покушавам – да стално питам и себе и вас шта то би са човеком и куд се деде. Како ненадано измаче са сцене? Или сам ослепео, па га не видим; или сам оглувео, па га не чујем. На све као да човек има одговор, осим на оно колико и докле може да трпи неки нови свет. Свет у коме не види себе.

Сваки други саговорник би се питао одакле да почне кад бисте га нешто озбиљно упитали о човеку. За почетак бих само читаоца упознао са идејом и мотивом зашто уопште пишем на ову тему. Садржај је тада био пре интуиција неког будућег тренда у политици и животу него што је био продукт личне праксе. Текст о коме је реч је писан, дакле, када нисам имао озбиљно искуство о томе да човек може бити и нечовек. Из искуства службе сам знао да човек може бити непријатељ, али да не мора бити и нечовек. Просто не могу да верујем да сам у то време нешто другачијих околности, ничим лично изазван, рекао бих „пророчки”, предвидео шта ће се тада као случај а данас као појава догодити и многима у друштву – да човек из чиста мира (осим сујете, каријере и похлепе) може бити не само такав него и толико нечовек. Пре него што наставим даље ево тог текста из 92. године.

ПОЛИТИЧКИ КАРАКТЕРИ

1. ПОВЕРИ(ОЦИ) И ДУЖНИЦИ

Један бриџански, не њако њознаџ, државник имао је за своје њријажеље савеџ, оџџриликџ, у смислу „и у њверењу и мржњи џреџа имаџи меру, у њверењу да џа не дисџе џрајно изџудили, а у мржњи да дисџе моџли њоново сџећи њверење“. Ако дисџе из овако мудре њоруке моџли извући било какво наравоученије онда не чиниџе од њријажеља дужника њреко мере, осџврџе се на вас кад-џаџ, а ако буде њриликџ „удићџе и доџа у вама“. Наравно да овако њрилично оџскуран савеџ, са суровом дужничком визијом, џешко да ћеџе схваџиџи и њрихваџиџи ако се у живоџу нисџе сусреџали с чињеницом да сџе човеку „учинили“ а да вам је неочекивано враџио с „дуџлом камаџом“ а да, њриџом, нисџе свесни ни како ни заџиџо? Мноџи нажалосџи јесу, али за њих је оваква њоука сувишина, они су школу већ џлаџили.

Колико смо само њуџа слушали од њријажеља њокајање у сџилу „Тако ми и џреџа кад сам џа задужио...“ или „То само може он коме сам учинио“. Не реџко смо у фамозним њроцесима џџв. њолиџичке диференцијације моџли џледаџи забезекнуџа лица „диференцираних“ како избезумљено њосмаџрају своје „цџаџе“, које су извукли из анонимносџи до њоложаја, и како с немоћним изразом лица и јасно изражајном немом њоруком се џиџају: „Зар и џи сине Бруџе?“

Оваква живоџна искусџва, соџсџвена и друџих, џешко да су нас моџла мимоџћи а све џе њриче о изневереним њовџри(оцима) од сџране дужника имају своју њредисџорију у њознаџој леџенди о Исусовом ученику Јуди, као и судбини Диоџена, коџа је као роба оџкуџио краљ Коринџа да би му се овај временом њреџворио у џосџодара. Сличну судбину до-

живео је бриџански краљ Лир од својих кћери, Цезар од сина који се нашао међу завереницима, Јосиф од свој „верној“ Мајдеи. Но, ова појава није само ствар митова, легенди и књижевних ликова, већ и наше историјске стварности и савремености. Није ли Петра Гојниковића здацио с јресилола њејов син Павле, Уроша Драгићин, на краља Милутина додигао војску син Сиван Дечански, а њеја ојет свринуо син Душан. Немају ли савремени „кумовски“ обрачуни јрајенезу још из јурских времена и судбине Карађорђа и да ли су само јолијичке нарави?

Учестале сјознаје о оваквим случајевима неминовно наводе на јијање шја се дешава у јудској јрироди у којој дужнички однос мења јудски карактер и да ли је одговор јолико једноставан колико је јијање сложено? Изједа да ијак јосјоји, јоред остјалих, и јоседни дужнички менјајет.

Ма колико да се чини да је ова појава сјорадична и индивидуална, чињенице убедљиво нејрају и ову заблуду. У остјалом, врло честјо она има карактеристике јрујне идентификације и јоследице колективне дужничке јараноје која јрерасја у националне, верске и идеолошке фрујрације и колективни комјлекс ниже вредности.

Ако сје се икада ујијали ојкуда јолико србофобичности код исламизираној и јеноцидности јрема истјој сабраћи код зајадно-херцејовачкој живља, онда се ја појава може, делом, објашњавајет комјлексом срјској јорекла и јокушајима да се зајирањем семена јраоца искали бес и ојере јрех јокријеној дужника. Или, бар ја, друјој узрока не видим.

Слично би се мојао објашњавајет карактер некадашњих јаничара и савремених најамника у режимима друјих народа или сада већ сјраних држава. Они су очједно

према сојстивеном народу ригиднији и бескрујулознији а, за разлику од оних којима служе, у свом дужничком комплексу имају дневну пошреду „доказивања“.

Националној параноји дужничкој синдрома неминовно су подлегли сви они којима је у Југославији, први пут у националној историји, поклоњен суверенијетет или су у њој стekli неке од облика федералне државности. Њихово антијугословенство у националној еуфорији није ништа друго до последица дужничког комплекса колективно усађеног у подсвести, који колективнијетет константно оптерећује и чини мање вредним. Уколико мање да му временом тај комплекс прерасне у својеврсну фобију, која неира и омаловажава његов унутрашњи ето, при чему му се привиђа да то примећује цео свет.

Ошарасијени се ипакве море, ослободити кривице и комплекса значи ликвидирајти ривала, „удити“ повери(оца). Само ипак дужник осећа да може умирити савест и ослободити се „злочина“ који га пројања.

На сличан начин може се схватити и држање изв. конвентуала, политичких превртљиваца. Мењати или кориговати мишљење, идеје и ставове је природно и резултат људске знаје догле неознајо. Међутим, ашаковање с колико жетине на сојствена идејна, вишедеценијска или вишегодишња одређења, може се објаснити само менталитетом и својствима које поседује дужник ипаквој идеологији, односно систему и самом режиму.

У нашој политичкој свакодневици се у „демистификацији“ и сајанизовању комунизма уиркују све сами „дивши“. Они који то нису били у оваквим ролама изгледају према њима прави амашери којима у тим комедијама моу приисти само улоге стаетиста. У овој ири једнако су присујни социјалисти, демократи, радикали, четници и ко све не,

йочев од оних који су били својеврсни научни айологеџичари комунистичке идеје, йолиџички йромовисани академици, секретари комитетџа, (џо бар никада нису моџли биџи „нейодобни“), до команданџа Тџиових радних бриџада и филмских леџенди које су на филмском екрану сџекле уџлед „народних хероџа“ расџурајуџи џеџокраком кокарде.

Познавао сам џуно оних који су се више џуџа у живоџу џако „задуживали“, да на крају нису знали коме су све дужни и како све дуџове враџиџи, а враџали су како су знали и умели и џуном мером. Најџре су у име џрвих џовери(оџа) енерџично йрозивали „Шџа хоџе џај...?“ џа када су временом схваџили не само шџа ТАЈ хоџе веџ и шџа може, џисали су му јавне оде бранеџи џа од сџраначких и друџих криџи-ка удворичким џамфлеџима.

Вукова у јаџеџој кожи моџло би се набрајаџи у недоџлед, Бранковиџа, меџу делеџаџима с џоследњеџ конџреса СКЈ, најреџек. Неки од њих у име демократиџе јавним акџима забрањују своје дивше ЈА.

На све џо би Ничеов Зарџусџра рекао: „Познавао сам џлемениџе који су изџубили своју највишу наду и џада су клеветџали све високе наде... Тада се скрхаше крила њиховом духу, сад дух џај џуже наоколо и џрљаво џризе... Мислили су некада да ће џосџаџи хероџи, сада су џохойџивци“.

Таква је дужничка суџеџа и синдром. Она сџечено доџаџсџиво чини украденим, добиџена функциџа има оздџљну ману, џоклоџена држава личи на доминион, име народа на надимак, а соџсџивено лице на налиџе.

Инџтересанџно је да дужничко џоверилачки однос из фазе џубави џуџа и йрелази у мржњу оноџ йренуџика када џовери(оџи) нису у сџању, или неџе више, да „задужују“ клиџенџа. Све доџле дужник је у сџању да мазохистички ужива у џоверењу ако се „дуџови“ одвијају у конџинуиџе-

иу, у ирошнвом иу чињеницу раскида односа није сиреман никако да ираиша. У одсуству људави код иовери(оца) у дужнику се јавља сирах од нечисте савести и моралне кривице, ири чему су људи ионекад склони и да се инфантилно ионашају, не рејко чак и у врло иоодмаклим иодинама. Врло често имаће утисак да је ио код ие врсте људи мање иоиреба а више наџон, мање свесна калкулација више фодија, више сујета неџо разуман резон и ионашање.

Иако ми се ова иеза о дужником ментиалииету учинила доста занимљивом, може се, свакако, и иреба, иишање иоверилачко дужничкој односа и обрнути. Аболицираи ии иовери(оце), а ириори, мојло би се схваиши само као једно-сирано свршавање на сирани оних који иакође моју имаи и своје индивидуалне и колективне фодије и комилексе. Повери(оци) имају ио иравилу својство да ирајно „иоседују“ дужника, да од неџа ираже сџалну верност и доказивање. Сиреју амбициозној иовериоца и ревностој дужника најчешће исиаишају друи, ири чему је иезина иоследица комилекса иовериоца ирема друима сразмерна неџовој друшвенној моћи и немоћи дужника.

Но, ио је већ друа иема, а о иом, иошом.

„Индекс“, фебруар 92.

Дошло, сазрело и тече време приче и отом и потом и још о којешта другом насталом у савремено доба. Чини ми се да скоро нисам уочио нигде више цинизма у речи као што је ово време назвати *савременим*. Има смисла само третирајући га временским ограничењем садашњости, а никако у смислу критеријума вредности.

О чему ти то, питаће сваки читалац на почетку. О каквом времену. Најкраће, о времену стварности, како је ја видим, а ево и шта о њој мало шире мислим.

Нашу друштвену стварност чине дуже време (преко три деценије) неке стандардне културолошке и друштвене карактеристике социјалног раслојавања, у којима се изгубио човек. Пре свега то је релативно постојана слојевитост три типа друштвеног миљеа и статуса људи. Сва три имају неке специфичности одражаја на понашање сваке од њих и опет зависно од периода живота и упоредбе времена у коме се заједнички живот одвијао. Та три специфична слоја чине старије генерације формиране већином, живота из периода социјалистичког система вредности, млађе генерације које тај систем нису живеље и средња генерација која је у том систему настала и преживела. Свака од њих има свој систем вредности који је помало у колизији. Преживели из система (старији) су носталгични са старим навикама релативне материјалне и скоро пуне физичке сигурности. У овом времену бојажљиви, сумњичави на промене из искуства и пуни страха и стрепњи да може бити и горе.

Млади нити шта знају о социјалистичком систему нити шта о њему суде. Они само не виде довољно себе у оном што је стварност. При том им се чине два излаза и исхода, мењати систем да у њему могу свакоме равноправно конкурисати или наћи срећу у иностранству. Они што су проблем за будућност друштва је што одлазе најбољи.

Трећи, су себе формирали у систему без система, насталом после деведесетих година. У процесу демократизација односа, приватизација друштвеног и државног. У делу овог слоја настао је највећи део привилегованих, корумпираних и оних који су прихватили систем сналажења у вакуму вредности и одсуства моралних принципа. Новонастали систем као гемишт демократског, аутократског и анархистичког је обезбедио обичном грађанину релативну материјалну али зато доста несигурну личну безбедност.

Интересантан је став у односима између ових слојева. Најстарији су и најкритичнији, најмлађима замерају на не-васпитању и с препоруком да није њихово да о било чему мисле. Они морају само да уче. Према средњовечним уздржана критика на материјалној незајажљивости и животной нескромности.

Средовечне не дотичу ни једни ни други. Они само гледају своја посла и да материјално обезбеде по могућности не само себе него и праунуке. Нити старије слушају нити младе прихватају. Радничке класе више нема, они су и класа и каста за себе. Међу њима је и највећи део присталица ревизије историје, као да је историја национална струка а не научна дисциплина. Историја је по њима шта мислиш сам о себи, а не оно што су други домаћи и светски ауторитети о томе већ изрекли. То њихово се не важи, мало шта они знају од историје, не знају они колико смо ми стар народ. Да знају замолили би нас да им ми њихову историју напишемо. Они само знају да се мучимо да напишемо и своју. А то је мало за упоређење. Споримо се и око оног што је било јуче, а зато олако судимо о вековима.

Млади траже себе, мисле да нико боље од њих не зна шта желе и које су им амбиције. Немају много *слуха* ни да гледају средовечне како се стиче капитал, ни старије како да ћуте и уче. У тим примерима и саветима се не сналазе. Терају по свом. Мало путем мало странпутицом, али знају свој циљ боље од других. И не траже савет, ослањају се на своју памет.

Све у свему, у таквом амбијенту изгледа ми као да се све заверило против оног што је људско у човеку. Добром човеку се дешавају лоше ствари без икаквог разлога, а лошем – ни изненада, ни без разлога. Обоје изгледа природно, а природа не мења своје законе. То чини само човек који нас је у лошој намери увео у ово стање.

Тај мотив се као опсесија намеће питањем да ли су то нова времена или традиција у савременом друштву. Није ли то можда универзални или је само наш локални феномен? Као да ако је универзални нешто нам је лакше у души. Део смо света, па шта. Како је могуће да вам људи којима сте били у искреним и несебичним односима, за које нико осим вас није имао ни воље ни разумевања, окрену леђа? Није проблем то што су вас се такви људи одрекли, чак и заборавили, него што ће у посебном маниру учинити све да вам напакосте. Ко је тај незахвални човек, односно негов персоналитет, није битно, нити је суштина овог текста. Незахвалног света је било одувек, али не оваквог и да је примера на напретек толико да би били потребни томови књига да се наведу именом и презименом. Зато у овом раду није нужно поменути ниједног, али ће се свако подсетити понеког *пријатеља* који га се више не сећа. Неће се они никада видети у огледалу ни овог ни сличног текста, али их је лако препознати и претпостављам, с дозом цинизма, препоручити им да прочитају овај и сличне текстове, указујући им *добронамерно* да у њој недостаје само њихова слика.

Дакле, није их важно наводити поименце, нити чудним надимком који свако од њих поседује како би се читалац заинтересовао. Битније од тога је да они живе међу нама и са нама, и да је тешко сачувати се од њихове *добротe*. Управо то и једино то, мотивише ме да, ако сам пре три деценије открио болест која се зове „људска пакост” и статус „пацијента”, покушам данас, у ово време, да дам и његову дијагнозу, а терапију од те *болести* мораће свако да потражи у превентиви од вируса те светине. Боље на време, а не да дочека да га *оштрују* и да се жали, па и кад се потужи, да га редовно дочекује безусловно одговор: „Тако ти и треба кад си га створио. Да ниси, данас би те више ценио и даље би

имао пријатеља”. Ове речи у наводницима су аксиом и не треба их проверавати. Оне су закон прецизнији и од Њутновог и Омовог.

Нахрани кера да те уједе

Тема о којој се расправља у свакодневици сложена је, пуна дилема и контраверзи. Све је око тога доста релативно за ваљане закључке. Само је једно неспорно: човек је вечити дужник, цео живот не само да је на дугу заснован, него без њега не би ни постојао. Не постоји онај што није нечим задужен, ни у времену, ни у простору, ни у каријери, ни у породици, ни у друштву. Какво год добро дело да чинимо, неко нас је задужио или ми њега. Од јутра када нам неко отвори врата до ноћи кад замолимо за тишину ради сна и свега оног што се у међувремену догодило, неко нас је нечим задужио, нешто дао, учинио, поклонио. Упитаћете се у чему је проблем. Управо у томе што те чињенице нисмо сви свесни и не осећамо обавезу да смо за та добра дела дужни да на одређен пристојан и моралан начин узвратимо; да нисмо заборавили на своје дугове и да их, вратили их или не, како-тако, увек плаћамо.

Човек даје и треба да пружи све од себе да млађи, ма ко да су (деца, сарадници, познаници, пријатељи, род, кумови) успеју да се одшколују, запосле; да немоћне помогне у невољи; да старије цени и поштује. Зар није људски подржати и помоћи, зар то није дужност човека кад је други у потреби и нужди? Поштујући основне моралне људске принципе, са задовољством неком омогућите, а некима озбиљно допринесете да успеју на стручним пословима или у научној каријери, да досегну озбиљне функције у професији, да обезбеде далеко бољи материјални статус него што га и

сами имате. Чините то некада и уз озбиљна одрицања и без икаквих условљавања, а неко све то једноставно избришу из сећања, забораве реч захвалности, као да им је све то од Бога дато. Није за бригу да на забраву и остане, него је невоља кад се окоме на вас као лешинари, а да им за то не пружите ни један једини, не само разлог, него ни повод. Смета чак и што сте живи. Да не грешимо, нису они већина, али добар део јесте, и што је занимљиво, баш оних просечних и мање талентованих. Како другачије да се човек осећа у оваквим ситуацијама, него наивним и превареним? Не зато што очекује било какав реваншизам и захвалност, али најмање што заслужује од њих јесте ћутање или, што мало пре рекох, забрав. Уосталом, зар за њих не постоји у народу добронамерни савет „ћути покри се поњавом по глави”.

Сигурно да овај текст о незахвалности и тој врсти света, боље рећи – светине, „пасје милети”, није ни стварни, ни прави одговор, али је макар искрени покушај да се једно искуство представи. Неће он никога променити, али је моја последња линија одбране здравог разума. Можда сам поставио више питања, него што сам дао одговора. Верујем да разлог почива у мојој нарави или професионалној навици да осећам потребу да разјасним непознато. Некако ми је и сав посао у животу био такав. Није то проста радозналост, него је можда релативно признање да о ономе што нас интересује недовољно или мало тога знамо, или су нам ограничени интелектуални капацитети или немамо довољно искуства или храбрости. Шта год да ми од тог припишете, признајем кривицу.

У вези с овим, Питерсон тврди да је питање интелигенције питање храбрости. Није интелигентан и храбар онај који за све има одговоре већ онај што се не плаши да поставља тешка питања, ризикујући чак да сазна непријатне истине о себи или свету око себе. Такви цене истину више

од удобности, а жеђ за истином их води путем мудрости. На овај начин и себе и вас питам и уједно трагам за одговором, ризикујући да ме сматрате незналицом. Не, ја сам само радознао да сазнам непознато и недовољно познато и да оно што мислим проверим да ли сам у праву. Можда и нисам. А зашто бих и морао бити? Зато и оно што пишем и говорим нису апсолутни судови, већ само проверавам да ли размишљам на прави начин. Није ово лако у данашње време кад вам се сервира оно *о чему* треба да размишљамо, а не *како* да то чинимо, тј. да напрегнемо менталне и интелектуалне потенцијале како бисмо решавали проблеме, уместо да безрезервно широким дијапазоном описа прихватамо „решене“.

Има ли у истини истине

Ко год има приговора на објективну истину о човеку је у праву, јер се она увек грана најмање у три димензије: став о себи, став других о теби и стварност. Човек овог типа о ком пишем је конструисана стварност у ставу о себи, лик у ставу других о њему и оно што он стварно јесте – нечовек. Дакле, сваком недостаје апсолутни објективни критеријум о томе шта је истинито, а шта није, али се то право не може и не сме ником оспорити. То што је „антропос метрон пантон цре-матон“ (*човек је мера свих ствари*), говори да су мишљења човека о човеку само релативне истине које одговарају ауторовој субјективној перцепцији. Уосталом, то што говоримо о људима не мора бити и пуна истина. Трагајући за истином, човек мора бити обазрив. Некад је она скривена, некад релативна, а некад је и сама лаж истина, поготову кад човек посматра самог себе. Стога, све што говоримо и пишемо о човеку његовог незахвалном карактеру, то је само једно ми-

шљење. Није то одавно мој свет, али јесте мој суд о њима. Нисам приповедач хронолошког приступа овом питању, него га само видим у којекаким секвенцама и сличицама, а целину нека ствара читалац. Шта би било са људским духом, када би се од сваког тражило да говори и пише *йуну* истину? Без претеривања, мислим да би нестало и човека и света. Ко год се лати пера да нешто промишља или се препусти машти, у ствари пише о човеку. Свако мисли да је за то компетентан, иако не мора бити ни антрополог, ни филозоф, ни психолог. И увек је реч о човеку, било да је спис, песма, драма, трагедија или комедија, а аутор мисли да је у праву. Уосталом, ни у чему што је људски карактер није могуће или је врло тешко открити пуну истину. Она се открива сукцесивно, у деловима, ратама и корацима. Карактер неког човека ћеш најлакше открити на тесту ситница, из мотива и понашања у ризичним ситуацијама. У тим случајевима, код сваког је одсутна самоконтрола у прикривању лоших особина. Истина не дође сама да је можеш просто сачекати, већ мораш да је тражиш; али како да је нађеш, кад је она немоћна пред лажима. То је нелојална конкуренција. Може ли човек поред свих поданика овог времена и њихове истине (тј. лажи) доћи до стварне? Кроз целу ову причу и ја трагам за истином, а ако ми то пође за руком и кад будем близу ње, мислим наћи ћу и човека. Исто важи и у супротном случају. Биће ми задовољство ако било шта од овог буде вредно за даље промишљање.

Иако је истина релативна, човек увек трага за одговором о чему или о коме је реч. Није ли ово појава откада је света и века, само што је била склоњена од јавности или су вирус времена и нове околности живота створили нови карактер човека? Тешко да је тако, јер природни закони кажу другачије: човек ствара време, а он је само одраз онога што је створио.

Да ли је за веровати да је аутора прегазило време, да је реч о нормалној појави која је некад давно била само изузетак, па га је – ето – изненадило. Могуће да је човек одувек био егоиста – *Човек је човеку вук*, како је говорио Хобс, или је то генетички нуспроизвод. Оно што следи је да ће, сигуран сам у то, многи наћи себе, са сличним животним путем и искуством. Ако не сви, али већина ће, из личног искуства, наћи одговор ко је тај свет *џријатијеља*. И кроз овај део и кроз читав текст само се непрестано водим трагом питања на која и од себе и од других тражим одговоре. Много је сложена тема дефинисања истине о незахвалном човеку да би се њоме бавио један аутор и једном књигом, ма како он био генијалан, проницљив и мотивисан. Мало би било, чини се, да то чини и академија наука у вишетомним издањима.

Где се деде човек

Кренимо трагом шта је о човеку мислио Хобс, где га је тражио Диоген, шта о њему рече Његош или после свих њих – Меша Селимовић. Они рекоше свој суд за оно време, али о човеку у овом времену и ми смо дужни да оставимо неки свој суд. Неће он имати домете оваквих величина, али то не треба никоме да смета, јер и у малим корацима (тј. мислима) има смисла и представља кретање напред.

Меша Селимовић нормалност у људским односима сврстава у легенду када каже: *некада су земљом ходали усјавни људи. Прича се да су имали образ и часи. Да им је даија ријеч била свеињиња. Ако је дају, никада не дозволе да је не исјошјују. Да су се јоносили својим дјелима и јошјењем, сјициали своје имейке. Да су се сјидели самој седе ако нису знали да им је комшија јладан. Да срама није било немаији нејо не јомоћи. Да су били неседични у давању и искрени*

у њовору. Прича се да су се радовали њуној срца њућем усјјеху. Да нису очекивали само користи, већ и обичну њојлу људску ријеч. Да дџилома није била мјерило врједности већ властити њосјуйци. Ако су њријешили, знали су за извини и њокајање. Доказивали су се дјелима, а не њразним ријечима. Прича се да нијесу имали њуно ал душа им њуна била.

Ван сваке сумње, човек о коме је реч у овој књизи би на Мешине речи једноставно одговорио са „било, није се поновило”. С друге стране, да је данас жив, Меша би на саму помисао да о том свету неко нешто слично каже, рекао као у оној народној: „Не будали, будалина Тале, не будали, кад будала ниси”. Напросто, мислим да би сматрао да данас нема више смисла говорити о човеку из легенде и данашњем човеку, јер су ту било каква поређења бесмислена. То није свет из исте галаксије. Но, ако би велики Меша и био у праву, ваља покушати. Ништа човек није створио, а да то није покушао. На крају, није то само мој – то је наш проблем.

Ко је овај нови свет, насупрот оном из Мешине легенде, па и оном самом из његовог живота? Какав је то непознати вирус изазвао мутацију од човека у његову супротност? Да ли је извесно да се ради о генерацијској странпутици, карактерној деструкцији, генетском, историјском или социјалном наслеђу, или су околности последњих деценија такве да је људски егоизам постао кодекс понашања вреднији од сваког доброчинства и неседичности? Да ли је реч само о макијавелизму или комплексима, и то оном – ниже или више вредности, или се они међусобно прожимају? О томе је лаичка перцепција јасна, али не и довољно теоријски разумљива. Оно што је јасно али није и разумљиво јесте да су прошла времена када смо могли веровати човеку. Од човека, поготово „пријатеља”, изгледа се треба више чувати него од било ког непријатеља, па и сваке животиње. Свако ће се присетити случајева где је све пас напао свог власника, а ду-